

Akt ni sklenjen.
Ustavljene akt — je že posledica Čelakowskega pravične besede o Zibelizi in Metelkovem taboru!

V Ljubljani, 22. novembra 1926.

ZAPISKI. SLOVSTVO.

Fran Erjavec in Pavel Flere: **Slovenski pesniki in pisatelji**. XIV. zvezek: **Starejše pesnice in pisateljice**. Izbrani spisi za mladino. Z risbami okrasili Ivanka Kobilčeva in Roza Klein-Sternenova. V Ljubljani, 1926. Učiteljska tiskarna. Strani CXXXVI + 294.

O tem podjetju sem že nekajkrat govoril. Naj strnem svoje pomislike v kratko sodbo! Zamisel zbirke v taki obliki in ureditvi se mi zdi povsem pogrešana. »Slovenski pesniki in pisatelji«, pa četudi le »za mladino«, niso, kar obeta naslov. Zbirka je le serija antologij, cvetnikov, šolsko mrtvih čitank, določenih nedoločno nekakemu efemernemu mlademu občinstvu. Če bi mladina take čitanke brala! Pa katera mladina in kakšna? Ljudskošolska? Srednješolska? Kdor hoče vsem ustreči, nikomur ne ustreže. Na srednji šoli morem te knjige rabiti samo pogojno. Tudi ne slišim, da bi jih moji drugovi kaj hvalili.

¹⁴ Tekst z lastno roko referenta Spiegelfelda, dostavljen v Fischerjev koncept. (Ker je bila ta odredba namenjena za objavo in dostavo stranki, je Spiegelfeld kot referent koncept revidiral in Fischerjev tekst dopolnil. Črtal je prvotno direktno addresso na Kastelca ter s tem ukinil, prvič letos, dosedanje prakso direktne dostavitve akta naravnost v roke stranki sami, kakor se je bila doslej redno vršila vsa tri leta ob Zibelizi; ukrenil je letos Spiegelfeld dostavitev po ovinku, — potom »okrožnega urada« v Ljubljani kot podrejene posredovalne instance. Zakaj ta formalna kavtelnost letos?)

¹⁵ Dostavek z roko Spiegelfeldovo v Fischerjev koncept.

¹⁶ V konceptu je tu prazno mesto; z označbo, da je tu oklenjeno besedilo privzeti pri mundiranju tu sem med rdeče podčrtani besedi koncepta »Manuscript — bukvice« iz prejšnjega konteksta; kar sem v objavi dopolnil.

¹⁷ Rokopis: Manusprikt

¹⁸ Dotú teče uradni posel ob Zibelizi IV. povsem regularno; odtú nadalje, na prehodu akta v ekspedit, pa se začnejo izrednosti. Le še rdeči »dgd/« = dringend, običajna urgencia ekspeditu v označbo nujnega posla, je redno normalen; nató pa zeló izjemni postopki!

¹⁹ Šele 13. aprila 1853 je torej prišel akt v ekspedit; toda — že z novo številko vred: kot nekaka le še priloga novemu aktu N° 6637! In takrat že z rdečo označbo ekspeditu: »auszutragen« = Opustiti izvršitev! Običal je bil akt tam na koncu svoje poti ter ostal brez pravoveljavne zaključitve: brez prezidialnega »Expeditur«.

²⁰ Ta »eod[em]« Wagnerjev (= istega dné); je umeti kot datum 16. IV. 1853; kar bo povzeti pa šele iz nadaljnega akta, ki je ž njim vred šele prišel tudi ta v ekspedit.

kar bi se bilo zgodilo, če bi bila knjižnica teh naših klasikov tisto, kar so šolske izdaje pri Nemcih (Graeser, Velhagen, Freytag i. p.). Ne služijo, zato jih ne rabimo. Ne služijo, ker niso organska zamisel, ker so nekak čudno nezrel monstrum z bridkim, trojnim nesoglasjem. Prvič, ker noben še tako širok in šolskoznanstveno pisan uvod za vsó pisateljsko osebnost ali slovstveno dobo ni primeren kot tolmač v okrnjeno, fragmentarično berilo, izbrano sub specie kaj vem kakšne šolske direktive. Drugič, ker je vsebina zvezkov med seboj neenaka. Tu zvezek mrtvega, t. j. le še historično veljavnega slovstva, tam zvezek iz prave, žive, t. j. veljavne umetnosti. Tretjič, ker se nikoli ne moreta zlivati v soglasje individualistični okras novega časa pa časovnost, tipizirana v slovstvu minulih dob: Stiplovšek ob Jenku, Sternenova ob Pakovi, Šantel ob Stritarju itd. Zbirka je hotela biti v načrtu vse, pa je spričo tega, če že ne prav nič, pa vsaj le malo. Toliko kolikor more biti poedin zvezek več ali manj. Splošno zbirka ni ne mladinska ne reprezentančno slovstvena, ni ne znanstvena ne poljudna, ne splošno sintetična ne monografična, pač na videz bogata, široka, v resnici prazna, uboga, shematično enotna in vsebinsko čudno pisana, suženjsko utesnjena v ene platnice, ki vsaj za oči ustvarjajo občutje serijske kolekcije. To velja o zbirki sploh. O prirediteljevem delu, ki od zvezka do zvezka Erjavca bolj priča, kako je prav slovensko marljiv, mi je povedati seveda brez pridržka pohvalno, da služi neredkokrat slovstvenikom, ko nabira samostojno in celo kar — odkriva književno biografični material. Glede prav zadnjega zvezka, kjer je priobčil Hausmannovo, Turnograjsko, Pesjakovo in Pakovo, bi mogel pač le nekaj malega referirati po tem, kakor je Erjavec povedal v močno širokem uvodu, ki hoče biti mimo opravičene črte o ženi v slov. slovstvu kar spis o ženi v slov. prosvetnem življenju. Veliko izveš, toliko, da bi omembo Bürgerjeve Lenore rad pogrešil, laže kot Franjo Koširjevo, ki jo je avtor pozabil. Sodim zato o tem zvezku takole, da s parabolami ali primero povem: Skioptičen predavatelj stoji ob razgrujenem platnu, štiri suhe portrete je vrgla luč na platno. Predavatelj spredaj pa se je široko razmahnil v predavanje. Poslušamo, begamo od novice do novice in vidimo štiri suhe portrete, ki so jih sneli nekod iz galerije, štiri mrtve portrete...

Dr. I. P.

Marija Kmetova: **V metežu**. Roman. Ljubljana, 1925. Zvezna tiskarna. Splošna knjižnica, 54. Marija Kmetova ima ime. Z »Metežem« je našla priznanje. Lj. Zvon jo je tiskal namreč kot vodilno moč. Lj. Zvon je žal s tem grešil proti tradiciji. Tiskal je daroviti pisateljici oblikovno in vsebinsko nezrel koncept, ki bi bil smel pod pametnim mentorstvom dozoreti, in ni! Za človeka, ki vsaj služi, kako naj živi res slovenska beseda v izobraženih, je »Metež«, strašna množica stilističnih napak. Fridolin Zolna, če je koga vzel z vsiljivim in-om na merek, Kmetove in-ovstvo je izborna karikira. Pa to ni edino, a veljaj, da jezik v tem romanu — boli! Vsebinska? Ženska — Sfinga! Smešno! Svojo fiziologijo ima, pa je, in Kraigher jo pozna in zna obličiti in tipizirati. — Ženski Kmetovi, ki sicer ženo globlje

čuti, še ni dano, da bi to, kar ima, tehnično prav izrazil, perspektiviral, poglobila. Noben filozof ni! In to je. Njen roman je komajda površen koncept. Lica vstajajo iz mrakot, so in niso, fabula osrednje osebe Tine — da li ni kaj Gramontove v reminiscenci? — sili v problem, a ne more. Pisateljica ni prebavila. Bral si, nisi prebavil. A ta pogum, pisati kaj tako močno zasidranega! Prija mi. Kmetovi častitam. Z lastno šolo in dobrim mentorjem bo dozorela — prihodnjič. Dr. I. Pregelj.

Staroslav: **Gostilne v stari Ljubljani**. Popravljeni in pomnoženi ponatis iz »Jutra«, 1926. Ilustrirano. Založilo »Jutro«, Ljubljana, 1926. — Po kratkem splošnem zgodovinskem in predmetoslovnem uvodu o vrstah pijač in gostilen, o napijanju in izveskih sledi Imenopis starih ljubljanskih gostilen po mestnotopografskem redu. Knjižica nudi obilo gradiva za topografijo ter hišno in intimno kulturno zgodovino ljubljanskega miljeja. Risbe niso najboljše, vendar se tudi po njih oživlja marsikak spomin in mnogotera poteza po pretresu uničenega miljeja, v katerem so se shajali in zabavali naši očetje. Iz minulega pivskega ozračja nas pozdravlja tudi majolika iz osemnajstega stoletja s slovenskim napisom. Frst.

UMETNOST.

Iz ljubljanske šole za arhitekturo. 1925. — Ta druga publikacija šole za arhitekturo na ljubljanski univerzi, ki jo vodi prof. Jož. Plečnik, veje istega duha kakor prva, o kateri smo svoj čas poročali. Tiskana je razkošno na papirju za umetniški tisk in obsega samo reprodukcije načrtov, izvršenih del in diplomskih nalog te šole. Tvarina je razdeljena v skupine z naslovi: Iz domovine — Diplomski dela l. 1924 — Izvršena dela — Različni projekti — Interjerji — Studije za cerkvena dela — Mala dela — Spomeniki — Drobiž. — Tri komponente naše stavbne umetnosti, kakor jo predstavlja ta šola, stopajo to pot še bolj jasno na dan kakor prvič, ko smo njeno publikacijo sprejeli z žejo kakor smo še redko katero: Domovina s svojimi spomeniki arhitekture preteklosti, katere velika važnost je bila prvič poudarjena tudi v uvodni besedi; drugič spoznanje bistva in formuliranje smotrenosti vsakega dela — poteza, ki je temelj modernemu arhitekturnemu stremljenju; in nazadnje klasična antika kot učiteljica reda in strogosti, vendar nikdar kot kopija, ampak samo kot element discipline in pomoček k vsestranski jasnosti. Ker šola poleg tega pušča poln razmah individualnemu razpoloženju gojenca, se zdi njena pedagoška plat na višku in ker daje podlage, ne absolutnih formul, ker uči arhitektonsko misliti in smotreno kombinirati, nam ta dela obetajo samostojno mislečo in samostojno oblikujočo generacijo, ki bo izšla iz nje.

V publikaciji se brez razlike vrstijo dela učencev, pomešana z deli profesorja. Njegov duh je tudi, ki veže vse v celoto, in njegova sugestivna sila je, ki omogoča pri učencih dela, ki vzbujajo ali bi morala vzbuditi pozornost kot zanimivo formulirana mnenja o marsikaterem perečem arhitektonskem vprašanju našega mesta.

Tako je n. pr. Dušan Grabrijan napravil poskus, rešiti pereče vprašanje Narodne galerije. Načrt je iz dobe, ko še ni bilo danih trdnih tal za rešitev tega

vprašanja s pridobitvijo Narodnega doma. Galerijo projektira zunaj mesta v parku Tivoliju na desno od gradiča. V zvezi s tem predlaga popolno preureditev celega parka. Poslopje snuje popolnoma po modernih načelih največje porabnosti za dani namen. Tudi zunanjščina se odreja vsem nepristnim elementom in gradi estetsko formo zunanjščine samo iz notranje želitve stavbe kot nekoliko-višjo kubično sredino in dve dolgi stranski krili z močno poudarjenimi horizontalami. Pri tem pa je srednji del neprimerno bogatejši od stranskih v stalni neločljivi zvezi s tektoniko stavbe. Masivna rustika nizkega pritličnega dela na padajoči črti terena nosi stopnjevale lomljeni, bogato arhitektonsko in dekorativno obdelani pas, ki odgovarja glavnemu dohodu, nad njim pa je do zopet drobno dekorativno zarobljenega vrha fasade gladka masivna stena, ki jo motijo samo tri okrogle odprtine, troje velikih oken pa je postavljenih neposredno na pritlični pas. Čudovita v svoji enostavni tektoniki in rafinirani netradicionalni dekorativnosti je ta fasada. — Drugi je projekt Franceta Tomažiča za regulacijo Krekovega in Vodnikovskega trga. Da projektira odstranitev Mestnega doma in njegovo ponesrečeno vlogo nadomešča z velikopoteznim monumentalnim dohodom na Grad, temu se ne čudimo, ker vsi sami čutimo nevzdržnost sedanjega položaja. Na Vodnikovem trgu predlaga odstranitev obstoječega kompleksa Mahrove hiše in kar je ž njim v zvezi, in stavi na njegovem mestu z zožitvijo tlorisa do širine napram trgu obrnjenega trakta semenišča poslopje, kjer naj bi bil konservatorij in mestni uradi. Trg dobi na ta način nazaj toliko pogrešani nekdanji arhitektonski okvir, Vodnikov spomenik pa svoje oporišče in pendant v ožjem delu trga začetkom Poljanske ceste. Stavba je zasnovana na istih osnovnih načelih kakor Narodna galerija, efekt zunanjščine pa popolnoma različen od onega in še bolj monumentalno enostaven.

Med izvršenimi deli vidimo Tomažičev nagrobni spomenik † Likoviču in Dušana Grabrijana spomenik Ketteju, Murnu in Cankarju. Plečnik objavlja prizidek k svoji hiši v Trnovem in bronast lesteneč za oljnate lučice, D. Grabrijan srebrn kelih, Tomažič pa srebrn ciborij za cerkev v Poljanah.

Med različnimi projekti nas zanima Plečnikov načrt za Stadion v Ljubljani, ki se že izvršuje, ter že svoj čas v Domu in svetu objavljeni zamisel Dragotina Faturja za regulacijo Marijinega trga v Ljubljani. Projekt je skrajno vpoštovanja vreden vsaj kot ideja ker omogočuje ohranitev arhitektonsko lepega starega mostu in obenem iz sedanjega prometnega križišča pred frančiškansko cerkvijo ustvarja resnično novo središče mesta, ki bi ga bilo treba seve arhitektonsko deloma šele izgraditi. Fr. Tomažiča načrt za adaptacijo Trgovske in obrtne zbornice v Ljubljani je medtem v velikem delu že izvršen. Važno je, da je znal izrabiti nenavadno visoko podstrešje brez bistvene spremembe zunanjščine, tako da kdor ne ve, kaj je bilo izpremenjeno, izpremembe na stavbi, ki je praktično pridobila celo nadstropje, niti ne zapazi. V zvezi z načrti učencev je zanimiv Plečnikov projekt za prizidek k neki obstoječi stavbi.

Med projekti za cerkvena dela so še vedno aktualni, po bogatosti raznovrstnih, po zasnovi zelo različnih rešitev pa za naše uborne arhitektonske raz-